

داستان یوسف از جواہر داس

محمود الحسن بزمی، اسٹنٹ پروفیسر شعبہ پنجابی، جی سی یونیورسٹی، لاہور

Abstract

In this article the writer made a detail commentary on the Dastan-i-Yusef writun by Jawahar Das a christian poet. This contribution reveals that the story of Hazrat Yusef (A.S) was not the tradition of Muslim poets but also narrated by non-muslim poets by using their own sacred books.

حضرت یوسف علیہ السلام حضرت یعقوب علیہ السلام بن حضرت اسحاق علیہ السلام بن حضرت ابراہیم علیہ السلام دے لاڈلے پُترن نبیاں دے سلسلے نال تعلق تے مصر دی بادشاہی نے اوہناں نوں اک خاص قسم دی عزت و توقیر نال نوازیسی یہودی ہون یا عیسائی اوہناں نال مذہبی عقیدت رکھدے نیں۔ قرآن مجید دی سورہ یوسف اوہناں دی حیاتی دے مختلف کچھاں اُتے چانن پاندی اے اوہناں دی صبر و رضا تے دعوت و عزیمت دی داستاں ”حسن القصص“ اکھواندی اے اسیں دیکھنے آں پئی قصہ یوسف علیہ السلام پنجابی توں اڈ دو جیاں زبانان وچ وی لکھیا گیا اے نثر ہووے یا نظم و کھودکھ شاعران اپنی قادر الکلامی دے جھنڈے گڈے نیں قصہ یوسف علیہ السلام نے زبان و ادب نوں من کھویاں تلمیحات تے تمثیلاں نال مالا مال کیتا اے۔ مسلماناں دے نال کئی غیر مسلم شاعران دی ایس قصہ نوں بیان کر کے اپنی توں من کھویاں تلمیحات تے تمثیلاں نال مالا مال کیتا اے جویں چاہ یوسف، حسن یوسف، دامن یوسف، برادران یوسف، گریہ یعقوب، چشم زلیخا، زندان مصر، ایہ سب کچھ ایس قصے دی دین اے۔ زور بیانی دے نال اپنی مذہبی عقیدت دا مظاہرہ کیتا اے پچھلے منظوم قصہ دے شاعر جواہر داس نے ”داستان یوسف (پنجابی منظوم)“ دے سرناویں پڑھ حضرت یوسف علیہ السلام دی داستان پنجابی نظم وچ رقم کیتی اے ایہ قصہ پہلی وار اک ہزار دی تعداد وچ ۱۹۰۵ء وچ پنجاب ریپبلک بک سوسائٹی، انارکلی، لاہور دے پر بندھ پڑھ چھاپے چڑھیا کل صفحات ۲۴ سن ایہدی قیمت دو پیسے سی ٹائٹل صفحہ اُتے انگریزی وچ ”The Story of Joseph“ لکھیا ہو یا س نال ایہ عبارت وی ٹائٹل صفحہ اُتے موجودی ”جواہر داس نے پنڈاں دے مسیحاں لئی ٹھیٹھ پنجابی بولی وچ بنایا“ ۱۹۲۹ء وچ اے قصہ بارنہم (نویں وار) دو ہزار دی تعداد وچ چھاپے چڑھیا صفحہ ۱۲۴ سن تے ہن مل ۶ پائی سی الیتہ ”داستان یوسف“ دے نال انگریزی وچ وی سرناواں ”Dastan-i-Yusuf“ ای چھاپیا گیا چھاپن والے حسب سابق پنجاب ریپبلک بک سوسائٹی انارکلی لاہور سن ایہ ایسے اشاعت نوں کھ سامنے رکھ کے لکھ یا گیا اے جواہر داس عیسائی مذہب نال تعلق رکھدے سن اسیں دیکھنے آں پئی اپنے قصہ ”داستان یوسف“ دی نینہ اوہناں بائبل یاں ”کتاب مقدس“ اُتے رکھی۔ اوہناں دا قصہ پڑھ کے پتہ لگدا اے پئی اوہناں

قرآن مجید دی سورہ یوسف دی تفسیر کرن والے مسلمان شاعراں دی پیروی نہیں کیتی سگوں اپنی بائبل دے حوالے سامنے رکھے نہیں۔ قرآن مجید وچ ایس قصے دیاں جزئیات نوں چھڈ کے ایہدے وچوں نکلن والے پند و نصائح اُتے زور دتا گیا لیکن ”قصہ یوسف“ دے تقریباً چوکھے شاعراں شاعرانہ مبالغہ توں کم لہندیاں اپنے ولوں کئی دھکیاں کیتیاں نہیں زیادہ تر انحصار بنی اسرائیلی روایات اُتے کیتا اے۔ بہر حال جواہر داس نے قصہ نظمان لکیاں اپنے مسیحی مذہب دی تعلیمات نوں سامنے رکھ من کچھویں انداز وچ حضرت یعقوب علیہ السلام (اسرائیل) اوہناں دے بیٹے روبن، یہوداہ، شمعون، لادی، اشکار، زبولون لیاہ دے بطن وچوں یوسف تے نبیمین راخل دے بطن وچوں دان، نفتالی، راخل دی لونڈی بلہاہ دے بطن وچوں تے جدتے آشر لیاہ دی لونڈی زلفہ دے بطن وچوں پیدا ہوئے۔ بارے ایہہ داستان حضرت یعقوب علیہ السلام، حضرت یوسف علیہ السلام تے اوہناں دے بھراواں بارے نظمانی گئی اے۔ جواہر داس قصہ دے شروع وچ اک دُعا کردا اے تے قصہ لکھن تے مکمل ہون لئی رب تعالیٰ اگے بیٹنی کردا اے:

دُعا

باپ بیٹا تے روح مقدس کرو مدد جی میری
عقل میری نوں روشن کریو کراں تعریف میں تیری
یارب بخش فضل حضوروں تحفہ اک بناواں
یوسف یار پیارے والا سارا حال سناواں ۲

ایس توں بعد شاعر حضرت یعقوب علیہ السلام اوہناں دے پتران تے خاص طور تے حضرت یوسف علیہ السلام دا ذکر کردا اے نالے حضرت یوسف علیہ السلام نوں آن والے خواہاں تے اوہناں دی وجہ نال باپ دی خصوصی محبت بارے بیان کردا ایہہ خواب اگے ملن والی فضیلت بارے دس پاندے سن ایس لئی حقیقی بھرا نبیمین نوں چھڈ کے دو جے سارے بھرا جانی دشمن بن گئے:

حضرت یعقوب علیہ السلام دا بیان

اک پیغمبر دوست ربا رہندا دیس کنعان	صاحب عقل کرامت والا نام یعقوب جوان
ایس پیغمبر باراں بیٹے بخشے سچے سائیں	سبھناں وچوں چنگا جانے حضرت یوسف تائیں
رنگ برنگے بستر سوہنے باپ یوسف نوں پائے	دیکھ بھراواں یوسف ولوں دل وچ کاوڑ لائے
جد ہویا سال ستاراں یوسف نال بھراواں جاوے	جنگل دے وچ روز دیاڑے ایڑ چار لیاوے
کرن تصور جد بھائی اُہدے یوسف غیرت کھاوے	تے اوہ آکے پیو دے اگے سارا حال سناوے
راتیں سُنیاں یوسف تائیں سفنا سی اک آیا	اک اچنہا یوسف تائیں سچے رب دکھایا
جاں دن چڑھیا حضرت یوسف پاس بھراواں جاوے	سب حقیقت سُننے والی بیٹھ انہاں سمجھاوے
سُننے اندر اسماں بھراواں اک پیلی وچ جا کے	ساریاں رل کے باراں پولے بڈھے خوب دبا کے

میرا پولا سدھا ہویا اُچا ول اسماناں
ہن میں دوجا سفنا دساں جیہڑا آیا مینوں
ہو چو پھرے باراں پولے اُسنوں کرن سلاماں
سورج چند ستارے یاراں کرن سلاماں مینوں
باپ کہے توں جیہڑا سفنا آکھ سنایا مینوں
میں تے مائی بھائی تیرے کرائے سجدہ تینوں ۳
چنانچہ اسپیں دیکھنے آں پئی بھراواں نے یوسف نال باپ دی محبت تے اوہنوں حاصل ہون والی نبوت توں حسد تے
بغض داشکار ہو گئے۔ اوہناں دی کوشش سی پئی جیکر یوسف زندہ رہیاتے اسپیں باپ دے نیڑے نہیں ہوسکدے یوسف نوں کس
طرح کھوہ وچ سٹیا جاندا اے منظری نگاری دیکھو:

یوسف دا بھراواں کول جانا

دیکھ بھراواں یوسف وٹوں متھے تیوڑی پائی
اک دوجے نوں کہن بھرا وِاسدی اکھ مکائیے
وکیھو خواہاں والا آیا زندہ مول نہ جائی
سیس اتا رواں موڑی دا یا کھوہے وچ پائیے
بھیڈ کسے دا بچہ لیکے اس دا خون چوایے
یوسف والا کرتہ اس دے وچ ڈُباہیے
ایس دے کولوں لیکے کرتہ پاس پتا دے جائیے
یوسف کھادا اک درندے ایہہ گل چا بنائیے
جیہڑا سفنا اوس دیاڑے ایس سنایا جیکوں
ایدا سفنا وکیھ لوانگے پورا ہووے کیکوں
اکھے دوہن بھائیاں تائی خون نا حق نہ کریے
مارو مول نہ یوسف تائیں زندہ کھوہے وچ دھریے
روہن فکر دے وچ کردا یوسف کیوں بچاواں
ایتھوں لیکے زندہ ایہنوں پاس پتا یجاواں
بے تقصیرا پکڑ ایہناں نے روندہ کھوہ دھایا
اک دوجے نوں کہن بھراؤ اج سیاہ لایا ۳

جذبات نگاری:

شاعر نے کرداراں دے جذبات ایکن لگیاں اوہناں دی ذہنی تے دلی کیفیت دی ڈاہڈے سپین نال نمائندگی کیتی
اے جدوں بھرا یوسف علیہ السلام نوں کھوہ وچ سٹ دیندے نیں اوہ یعنی یوسف خدا اگے دُعا کردا ہے:
رو رو یوسف کیے خدایا توں صفتاں دا سائیں
توئیں محرم حال میرے دا نال میرے جو ہوئی
لکھوں ککھ کریں اک پلوچ تیریاں واہ رضائیں
تیرے باجھوں یا رب میرا دردی رہیا نہ کوئی
سب کوئی طرف تیرے ول تکے ہیں توں والی اللہ
سب دی آس پوچاون والا تیرا تخت معلے ۵
حضرت یعقوب نوں جدوں یوسف نوں گھیاڑے کھاجان دی خبر ملدی اے اوہناں دے دل دماغ تے کہیہ گزردی اے:
پھڑکے کڑتہ یوسف والا لگا مارن ڈھائیں
لے کے کڑتہ یوسف والا باپ نے سینے لایا
ہے او پُت پیارے تینوں ڈھونڈاں کتھائیں
ڈگا تڑپ زمین دے اُتے موت پیالہ آیا
پیا وچھوڑا یوسف والا جی گیا وچ غوطے
ہن میں کتھوں ڈھونڈاں تینوں یوسف پُت پیارے ۶
جدوں یوسف نوں کھوہے سٹیا گیا اوہناں دتے بھرا روہن دی کیفیت کیہی تے دوجے بھراواں روہن دی عدم موجودگی

وچ یوسف نوں ویہہ ۲۰ روپے لیکے وچ دتا تے اسمعیلی سوداگر مُل دے کے یوسف نوں مصر وچ وچکن لئی لے جان دے نیں:

بھائیاں لیکے بھیڑ دا بچہ اس دا لہو چوایا
جاں اوہ ایڑ لے کے گھر آئے پھیر فریب بنایا
جنگل وچوں گڑتہ لبھا ہور معلوم نہ سانوں
کہے یعقوب ایہ اوہو گڑتہ جیہو یوسف پایا

اُٹھ سوداگر اسماعیلی لدجلعا دوں آئے
دیکھ سوداگر کہے یہودا گل سنو سب بھائی
بھائیاں نال یہودا رگے ایہہ صلاح ٹھیراوان
سن کے گل یہودا کولوں ہو گئے راضی سارے
قیمت اسدی ویہہ روپے چا بھراواں پائی
روبن جاں پھر کھوہ ول آیا جھاتی اُس نے پائی
روبن رو رو کہے بھراوا کتھے ڈھونڈاں تینوں

یوسف علیہ السلام مصر دے بازار وچ وکن لئی آوندے نیں بہت سارے لوک اوہناں دامل لگا دندے نیں لیکن فوطیفار

جیہہ افرعون مصر دامتھر کردہ حاکم تے جلو داراں داسرداری، یوسف نوں خرید لید اے، بحوالہ کتاب مقدس:

”اور یوسف کو مصر میں لائے اور فوطیفار مصری نے جو فرعون کا ایک حاکم اور جلو داروں کا سردار تھا اس
کو اسمعیلی کے ہاتھ سے جو اُسے وہاں لے گئے تھے خرید لیا اور خداوند یوسف کے ساتھ تھا اور وہ اقبال
مند ہوا اور اپنے مصری آقا کے گھر میں رہتا تھا اور اس کے آقا نے دیکھا کہ خداوند اس کے ساتھ ہے
اور جس کام کو وہ ہاتھ لگاتا ہے خداوند اس میں اسے اقبال مند کرتا ہے چنانچہ یوسف اس کی نظر میں
مقبول ٹھہرا اور وہی اس کی خدمت کرتا تھا اور اس نے اُسے اپنے گھر کا مختار بنا کر اپنا سب کچھ اُسے

سونپ دیا۔“ ۹

جاں سوداگر یوسف تائیں لے گئے شتر چڑھا کے
جاں ایہہ خبر شہر وچ ہوئی بردا اک وکاوے
وانگ غلاماں یوسف ریندا کروا اسدیاں ٹھہلاں
فوطیفار نے یوسف تائیں سب دتی مختاری

عاشق ہوئی یوسف اُتے رتاں ایہ چترائیاں
معت سن لے میری یوسف لا میرے نال یاری اا

یوسف علیہ السلام فوطیفار دے گھر وچ رہندے سن اوہدی بیوی جیہہ ناں ”کتاب مقدس“ وچ درج نہیں البتہ

یہودیاں دے حوالے نال مسلمان شاعراں دی اپنے قصیاں وچ ”زلیخا“ ناں ای ورتیا اے۔ فوطیفاردی بیوی یوسف علیہ السلام اُتے عاشق ہو جاندی اے تے اوہنوں دعوت گناہ دیندی اے انکار پاروں یوسف اُتے مصیبتاں دے پہاڑ ٹپ پیندے نیں لیکن ایہہ مصیبتاں تخت مصر دیاں پوٹیاں سن جتھے اک دن یوسف علیہ السلام جا بیٹھے تے پورے مصر دے حکمران بن گئے:

مُرُ یوسف اُتر دتا ایہ گل نہ بھلیائی   صاحب سچے اگے بی بی کیوں کرساں بُریائی
میںوں عشق خداوند والا لگا بہت پیارا   لوں لوں میرا راضی ہووے پا کے اُہدا نظارہ

اک دن مالک دے گھر جاوے کم اوہنوں کوئی سائی   فوطیفار دی بیوی باجھوں گھر وچ ہور نہ کائی
جاں اُس یوسف ڈٹھا پھر مُرُ عرضاں کردی   پھڑ کے پلہ کہندی یوسف میں ہاں تیری بردی
صاف جواب یوسف نے دتا ایڈا پاپ نہ کرساں   صاحب سچے اگے بی بی کیوں پاپی ہو مرساں ۱۲

یوسف اوس عورت دے ہتھ وچ اپنی چادر چھڈ کے لینا اوہ قید خانے وچ چلے گئے داروہ نے عورت اپنے خاوندنوں

آکھ کے یوسف نے قید کروا دتا اوہناں نوں (یوسف) قیدیاں داسردار بنا دتا

یوسف ولوں انکار سن کے اوس عورت راہ ڈک لیا تے لباس نوں ہتھ پالیا اوہ اپنا پیراہن یا چادر چھڈ کے نس گئے عورت نے رولا پادتا تے مصریاں نوں اچی اچی پکارن لگ پئی میرے خاوند دے عمری کار مختار نے میری عزت لٹن لئی کوشش کیتی اے تے ایہہ چادر چھڈ کے نس گیا اوندا مکر فریب کا میاب ہو یا تے فوطیفار نے خیر ایہدے وچ سمجھی پئی یوسف نوں کجھ دیر لئی منظر توں ہٹا دتا جائے نتیجتاً یوسف علیہ السلام قید خانے وچ چلے گئے جتھے دروغہ قید خانہ نے یوسف نوں قیدیاں داسردار بنا دتا قید خانے وچ شاہ داساتی تے نان بائی مجرم بن کے آگئے کجھ چیر پچھوں اوہناں دونوں مجرماں اپنے ذہنی ادراک تے شعور موجب خواب دیکھے ساقیاں دے سردار نے اپنے آپ نوں انگوردی ول تو شراب نچوڑ کے بادشاہ نوں پیا وندیوں دیکھیا یوسف نے اوہدے تن دن دے اندر دوبارہ ایس منصب تے بحالی دی تعبیر کیتی نان بائیاں دے سردار نے اپنے سر اُتے سفید روٹی دیاں تن ٹوکریاں دیکھیاں جہناں وچوں پرندے کھانا کھا رہے سن۔ یوسف نے تن دن دے اندر اوہنوں بادشاہ ولوں پھانسی ملن دی دس پائی نال ای یوسف نے سردار ساقی نوں آکھیا پئی جدووں بادشاہ کول جائیں تے میرا وی ذکر کریں۔ اوہ بھل گیا ایہنے وچ بادشاہ نوں دو خواب آئے اوہنے مصاحبوں کوں تعبیر چھی کوئی وی دس نہ سکیا سردار ساقی نوں بھلی ہوئی گل یاد آگئی اوہنے بادشاہ نوں یوسف علیہ السلام دی دس پائی چنانچہ اوہناں دی رہائی ہوگئی تے بادشاہ دے خواہاں دی تعبیر ایہہ دس پئی ست موٹیاں گاواں نوں ست ماٹیاں گاواں دا کھانا تے ست دانے بھریاں شاخاں نوں ست سکلیاں شاخاں دا کھان توں مراد ست سال خوشحالی دے ست سال قحط دے ہون گے..... ایہہ علاج ایہہ دے پئی کوئی عقلمند، نیک سیرت بندہ ملک دا انتظام سنبھالے تاکہ ایہہ عرصہ اچھے طریقے نال گذر جائے تے ملک مصر وچ قحط تے کال جانی نقصان نہ کر سکے۔

”اور فرعون نے جو یہ خواب دو دفعہ دیکھا تو اس کا سبب یہ ہے کہ یہ بات خدا کی طرف سے مقرر ہو چکی

ہے اور خدا اسے جلد پورا کرے گا اس لئے فرعون کو چاہیے کہ ایک دانشور اور عقلمند آدمی کو تلاش کر لے

اور اُسے ملک مصر پر مختار بنائے فرعون یہ کرے تاکہ اس آدمی کو اختیار ہو کہ وہ ملک میں ناظروں کو مقرر

کر دے اور ارزانی کے سات برسوں میں سارے ملک مصر کی پیداوار کا پانچواں حصہ لے لے اور وہ

اُن اچھے برسوں میں جو آتے ہیں سب کھانے کی چیزیں جمع کریں اور شہر شہر میں غلہ جو فرعون کے اختیار میں خورش کیلئے فراہم کر کے انکی حفاظت کریں یہی غلہ ملک کیلئے ذخیرہ ہوگا درساتوں برس کے لیے جب تک ملک میں کال رہے گا کافی ہوگا تاکہ کال کی وجہ سے ملک برباد نہ ہو جائے۔“ ۱۳

ایس توں بعد حضرت یوسف علیہ السلام نوں فرعون مصر دا حکمران بنا دیندا اے اپنے آپ نوں ”بزرگ تر“ تے ”یوسف نوں“ حاکم مصر مقرر کر دتا جاندا اے۔

”اور فرعون نے یوسف سے کہا دیکھ میں تجھے سارے ملک مصر کا حاکم بناتا ہوں اور فرعون نے اپنی انگشتری اپنے ہاتھ سے نکال کر یوسف کے ہاتھ میں پہنادی اور اُسے باریک کتان کے لباس میں آراستہ کر دیا اور اس کا طوق اس کے گلے میں پہنایا اور اس نے اُسے اپنے دوسرے ہاتھ میں سوا کر لیا اور اُس کے آگے آگے یہ منادی کر دیا اور اُس نے اُسے سارے ملک مصر کا حاکم بنا دیا۔“ ۱۴

جواہر داس یوسف علیہ السلام دی تاجپوشی، شادی تے دو پتران دی پیدائش بارے تئاں شعراں وچ گل مکا کے جامعیت دا نمونہ پیش کر دیا اے۔ فوٹیفار اُن (wool) دا تاجرسی اوس دی بیٹی آساتھ نال ویاہ بادشاہ (فرعون) نے کروایا جد کہ شاعر ایہداناں ”جاہک“ دسدا اے:

دو برسوں دا یوسف ہويا حاکم ربّ بنایا نام جو اُس دا بادشاہ نے جگت پناہ رکھوایا
آساتھ بیٹی جاہک دی سنڊر روپ سوائی شاہ مصر نے تے اوہ لڑکی یوسف نال ویاہی
یوسف دی آساتھ بیگم نے دونوں بیٹے جائے افرائیم، منسی چادوہاں دے نام رکھائے ۱۵
ادھر ملک کنعان وچ وی قحط تے کال نے تھرتھلی مچا دتی سی یوسف علیہ السلام دا خانوادہ بھکھاں تے فاقیاں نال
دو چارسی حضرت یعقوب علیہ السلام اپنے پتران نوں اناج لین مصر گھلیا اوہ حاکم مصر یوسف دے دربارے آئے یوسف نے
پچھان لیا پر اپنا آپ لکائی رکھیا باپ بارے پچھیا نکلے بھرائیمین بارے جانکاری لئی اوہناں نوں آکھیا اگلی وار نکلے بھرانوں وی
لیکے آونا غلے دی قیمت بوریان وچ واپس پادتی تانجے مُر کے آون تے نالے برادرانہ تے پیغمبرانہ داد و دہش دا تقاضا وی سی۔
حضرت یعقوب نے بڑی بحث تجھیں توں بعد بیگمیں نوں بھراواں نال ٹوریا تے نال ای دُعاواں لئی سرسجدے رکھ دتا۔ شاعر دا
صورت حال دی عکاسی کرن دا چچواں انداز دیکھن جوگ اے:

کہندا پھر یعقوب پتاں نوں ہرگز ڈھل نہ لاؤ ایس پاسے دا چنگا میوہ اپنے نال لے جاؤ
پھر یعقوب نے گوڈے ٹیکے سرسجدے وچ پایا عرض کراں میں تیرے اگے سن توں بار خدایا
میں عاجز ہاں تیرا بندہ توں صفتاں دا سائیں دیس مصر دے حاکم دے توں رحم دے وچ پائیں ۱۶
اودھر بھرا مصر وچ بادشاہ دے دربارے اپڑ جاندا ہے:

لے سوغاتاں دونی روکڑ پھیر مصر وچ آئے جا کھلوتے یوسف اگے سبھناں سیں ندائے
دیکھ اہناں نوں دل خوش ہويا کہے درونے تائیں ایہ عبرانی لے جا ایتھوں میرے گھر بٹھلائیں
کریں حلال پکھیرو بھارو روٹی ٹھیک پکائیں اج دوپہریں ایہناں تائیں میرے نال کھوائیں ۱۷

یوسف علیہ السلام ڈاہڈے خوش ہوندے نیں اوہناں بھراواں دی دعوت کردے نیں تے چھوٹے بھرا پئمین نوں اپنے کول رکھن لئی پلانگ کردے نیں۔

لیکے چھٹاں انہاں پاسوں اَن لہناں وچ بھریو
تسین پیالہ لیکے میرا سب تھوں اکھ بچائیو
کیتا اس دروغے سوئی جو یوسف فرمایا
جیہڑی روکڑ دین تہانوں اوہ بھی وچے وھریو
چھٹ ہے جیہڑی چھوٹے والی اُس دیو وچ ٹکائیو
جاں دن چڑھیا انہاں تائیں اس نے رستے پایا ۱۸

☆

یوسف کہے داروغے تائیں پکڑائیاں نوں جا کے
کیتی نال تساندے حاکم بہت وڈی بھلیائی
کیوں پیالہ فالان والا آندا تُساں چُرا کے
پکڑ پیالہ اس دا آندا کیتی جے بُرائی ۱۹

☆

کہے داروغہ سھناں تائیں دیو تلاشی سھتھے
جس دے پاسوں نکل آوے کرے غلامی ساڈی
اُن چھٹاں نھیں ڈھیری کر کے سھناں جھاڑ وکھایا
وکیھ لواں میں اوہ پیالہ کبھدی چھٹوں لہتھے
سھناندی پھر ساڈے ہتھوں چھٹے جند تساڈی
جھاڑی چھٹ جو چھوٹے والی نکل پیالہ آیا ۲۰
ایس منصوبہ بندی پاروں پئمین نوں اپنے کول بٹھالیندے نیں۔ بھرا یہوداہ باپ نوں تسلیاں تے وعدے دے کے آیا
سی پئی سارے بھراہ بمعہ پئمین واپس آواں گے واپس ٹرن تو اناکار کردیندا اے۔ اوہ آکھدا اے ساڈا پیوالی بھرا توں بغیر سانوں
قبول نہیں کرے گا ایس توں پہلاں اک بھرا گواچ گیا سی جیہڑا ہن تیکر نہیں لہھا۔ یوسف علیہ السلام دا ایہہ سناسی تے اوہ شدت
جذبات نال بے وس ہو گئے۔ ایس دردناک تے عبرت انگیز منظر دی عکاسی شاعرانج کردا اے:

جاں پھر یوسف تھم نہ سکے میرا اکھیں بھر آئے
ہوا کلا بھائیاں اُتے یوسف ظاہر ہویا
یوسف کہے بھراواں تائیں بھائی میں تہاڈا
ایہ گل سُن کے اس دی اگوں وین جواب نہ کائی
یوسف کہے بھراواں تائیں میرے نیڑے آؤ
بھائیاں وچوں مصری سارے اُس نے باہر کڈھائے
بھڑکی آگ وچھوڑے والے یوسف پھٹ پھٹ رویا
سچی گل دسو مینوں زندہ ہے پیو اساڈا
وکیھ یوسف نوں کنب کھلو تے ہوش نہ رہیا کائی
تساں تے وچ دتاسی مینوں دل وچ خوف نہ کھاؤ ۲۱

☆

مینوں بھیج تساڈے اگے رب بھلا ہے کیتا
دے کے وڈی مکتی سانوں جیون دتا سائی
ہن یوسف نے بھراواں نوں آکھیا جاؤ باپ نوں وی لے آؤ قحط دے سبھ ورہے اتھے رہ کے گذارو حضرت یعقوب
نوں پتر مصر دے بادشاہ بارے خبر دیندے نیں پئی اوہ تے تہاڈا پتر یوسف اے تہانوں بلا رہیا اے حضرت یعقوب ڈاہڈا خوش
ہو کے مصر دی تیاری کردے نیں تے او تھے اپڑ جاندے نیں۔

مینوں دیس مصر دا حاکم تچے رب بنایا
نالے وڈا شاہ مصر تھوں مینوں چا ٹھہرایا

یوسف کہے بھراواں تائیں طفے چھیتی جاؤ
 پہلوں جا کے باپ میرے نوں دیو سلام جو بھائی
 جا کے آکھو ویکھ آئے ہاں زندہ یوسف تائیں
 کل قبیلہ لیکے اپنا مصرے چھیتی آوے
 یوسف دے بھرا اپنے وطن کنعان جاندے نہیں تے اپنے باپ یعقوب نوں یوسف دی خبر دیندے نہیں:
 پہلاں جا کے یوسف والی ساری خبر سنائی
 اُہدے ولوں ایہ سوغاتاں نذر تیری نے آیاں
 ایہو بس ہے میرا پُت جو ہن تک زندہ سائی
 مرنے تھوں میں پہلاں یوسف نال کھچے لاواں
 ڈیرہ لے کے اس جگہ تھیں بیر سبع وچ لایا
 راتیں سُننے دے وچ اسنوں دتا رب وکھائی ۲۳

بائبل (کتاب مقدس) دے لفظاں وچ:

تب یعقوب علیہ السلام بیر سبع سے روانہ ہوا اور اسرائیل کے بیٹے اپنے باپ یعقوب کو اور اپنے بال بچوں اور اپنی بیویوں کو ان گاڑیوں پر لے گئے جو فرعون نے اُن کے لانے کو بھیجی تھیں اور وہ اپنے چوپایوں اور سارے مال و اسباب کو جو انہوں نے مُلک کنعان میں جمع کیا تھا لے کر مصر آئے اور یعقوب کے ساتھ اس کی ساری اولاد تھی۔ ۲۵

”اور اُس نے یہوداہ کو اپنے سے آگے یوسف کے پاس بھیجا تاکہ وہ اُسے جشن (گون) کا راستہ دکھائے اور وہ جشن کے علاقے میں آئے اور یوسف اپنا تھ تیار کروا کے اپنے باپ اسرائیل کے استقبال کے لیے جشن کو گیا اور اس کے پاس جا کر ”اُس کے“ گلے سے لپٹ گیا اور وہیں لپٹا ہوا دیر

تک روتا رہا۔“ ۲۶

کہے یعقوب پتاں دے تائیں ہرگز ڈھل نہ لاؤ
 جیہڑا مال کنعانوں ایہناں پیدا کیتا سائی
 لے قبیلہ ہور چوپائے وچ مصر دے آیا
 کر کے حکم یہودے تائیں آگو چا بنایا ۲۷
 تب فرعون نے یوسف سے کہا کہ تیرا باپ اور تیرے بھائی تیرے پاس آگئے ہیں مصر کا ملک تیرے آگے پڑا ہے یہاں کے اچھے سے اچھے علاقے میں اپنے باپ اور بھائیوں کو بسا دے یعنی جشن (گون) ہی کے علاقے میں ان کو رہنے دے اور اگر تیری دانست میں اُن میں ہو شیار آدمی بھی ہوں تو ان کو میرے چوپایوں پر مقرر کر دے اور یوسف اپنے باپ یعقوب کو اندر لایا اور اُسے فرعون کے سامنے حاضر کیا اور یعقوب نے فرعون کو دُعا دی اور فرعون نے یعقوب سے پوچھا کہ تیری عمر کتنے سال کی ہے۔ ۲۸

نال پتا نوں لیکے یوسف شاہ دے آگے آیا
 شاہ نوں دے یعقوب اسیساں تیرا راج سوایا

شاہ مصر کہے دس اسانوں کتنی عمر تمہاری کہے یعقوب مسافر دُکھے اک سو تیبہ گذاری ۲۹

☆

ویکے پھرا سیساں شاہ نوں باہر حضرت آیا
باپ بھائیاں دا گون اندر پالے سب قبیلہ
گون دے وچ صاحب پتے اسرائیل ودھایا
مصر وچ حضرت یعقوب ستاراں سال زندہ رہے اوہناں فوت ہون تو پہلاں حضرت یوسف نوں آکھیاں پئی اوہناں
دی تدفین کنعان وچ ای کہتی جائے۔

اسرائیل دا موت دیاڑا جاں پھر نیڑے آیا
کہے یعقوب یوسف نوں مینوں اتھے نہ دفنائیں
ایس دے نال اوہناں اپنے سارے پُتر کول بلائے تے پند نصیحت کہتی نالے یہوداہ نوں وڈیائی دتی پئی راج ڈنڈا
اوبدے کول رہوے گا:

پھیر یعقوب نے سھے بیٹے اپنے پاس بلائے
جاں یعقوب نے برکت بخشی ہر اک بیٹے تائیں
وچ نبوت مالک میرے جو فرمایا مینوں
تیرے بھائی سُنیں یہودا کرن غلامی تیری
تیرے ہتھوں سُنیں یہودا راج ڈنڈا نہ جاوے
انت سے جو ہوون والی ساری خبر سُنائے
مُڑ یہودا تائیں آکھے پاس میرے توں آئیں
ایہ جو سب تھیں وڈی برکت دیاں یہودا تینوں
سر نہ چلے دشمن تیرا یاد رکھیں گل میری
تائیں راج جائیگا تیتھوں جد کہ سیلا آوے ۳۲
جدوں اسرائیل (یعقوب) فوت ہو گئے تے فیر یوسف علیہ السلام نے کنعان جان دی تیاری شروع کردتی اوہناں
دی لوتھ (Dead Body) وچ خوشبو آں بھروائیاں۔ مصر وچ ستاراں دن تیکر سوگ منایا گیا تے فیر ملک کنعان وچ ”ممرے“
دے سامنے ”مکفیلہ“ دے کھیت دے ”مغارة“ وچ جہنوں ”ابراہیم“ نے ”عفرون حتی“ توں مل لیکے ”گورستان“ لئی
ملکیت بنایا سی وچ دفن کردتا اتھے ابراہیم تے اوہناں دی بیوی سارہ، اسحاق تے اوہنادی بیوی ربقہ تے یعقوب دی بیوی
لیاہ وی دفن سن۔ ۳۳

جاں یعقوب یوسف دے تائیں سارے حکم سنائے
چھتی گھل سپاہی اس نے وید بلائے سائی
ستاراں دن مصر وچ ماتم ہو یا فیر یوسف اپنے باپ دی لوتھ کنعان لے جا باپ دادا دے قبرستان وچ دفنا دتی۔ فیر
یوسف تے اوہناں تے بھراواں دا مصر وچ رہنا بارے کتاب مقدس دے حوالے نال:

”اور یوسف اور اس کے باپ کے گھر کے لوگ مصر میں رہے اور یوسف ایک سو دس برس تک جیتا رہا۔“ ۳۵
جواہر داس حضرت یوسف علیہ السلام دی وفات بارے بیان کردا اے پئی اوہ اک بھر پور زندگی گزار کے دُنیا توں
تشریف لے گئے۔

یوسف اک سو دس سالوں دی اچھی عمر گزاری ایس جہانوں فانی حضرت لگے کرن تیار
کہندے روز بھراواں تاکیں موت میرے سر آئی میرے پچھوں آپ تسنوں کرسی یاد الہی
ہو کے اک سو دس ورھیاں داجاں حضرت پھر مر یا بھر کے نال سوگندھاں اُس نوں وچ ضد و تھے دھریا ۳۶
ایس طرح اسیں دیکھنے آں پئی جواہر داس مسیحی ہون پاروں اپنی مذہبی کتاب (بائبل) ”کتاب مقدس“ نوں کھ
سامنے رکھ کے حضرت یوسف علیہ السلام دا قصہ نظمایا اے۔ چونکہ ایس قصے دے سارے مقامات تے کردار تے اوہناں دے
ناں اپنی مقدس کتاب دے حوالے نال بیان کیے نیں جو یں:

ابراہام، اسحاق، (گوسن) جشن روبن، بہوداہ، بنہمین وغیرہ اوہناں مسلمان شاعراں دی کہتے وی نقالی نہیں کیتی نای
زیلخا، عزیز مصر ورگے لفظ ورتے نیں ایسے طرح دو جیاں حکایتاں اٹی والی مائی تے غسل ویلے دریا دا یوسف نال چل ٹرنا ور گیاں
گلاں نظر نہیں آوندیاں جیہڑیاں مفسراں تے قصہ گوآں گھڑیاں ہونیاں نیں یا اسرائیلیات دے حوالے نال جمع کر
چھڑیاں نیں۔ آخر وچ شاعر ”عرض مصنف“ دے سرناویں پٹھ اللہ تعالیٰ کولوں ایہدی تکمیل پاروں مشکل حل ہون دی دُعَا تے
”یسوع“ دی تعریف کردا نظر آوند اے:

قصہ لکھیا یوسف دا میں نال سہانیتا تیری	مشکل سب دی حل کریں توں حل کر مشکل میری
قصہ وچ پنجابی بولی بندے ایس بنایا	تھوڑا حال یوسف دا لکھیا جو کجھ ایہوں آیا
دُنیا والے جھوٹے قصے نہ کوئی پتہ نشانی	قصہ یوسف والا سچا وچ کلام ربانی
جواہر داس ہے ندہ تیرا نال لہو مل لیتا	تیرے ہتھوں یسوع پیارے پریم پیالہ پیتا ۳۷

حواشی:

- ۱۔ کتاب مقدس، یعنی پرانا اور نیا عہد نامہ (عہد عتیق اور عہد جدید)، باب پیدائش، یعقوب کے بیٹے، آیت ۲۳ تا ۲۶، لاہور: پاکستان بائبل سوسائٹی، ۲۰۱۰ء، ص: ۵۱
- ۲۔ جواہر داس، داستان یوسف، لاہور: پنجاب ریپبلکن بک سوسائٹی، ۱۹۲۹ء، ص: ۱
- ۳۔ ایضاً، ص: ۲
- ۴۔ ایضاً، ص: ۳
- ۵۔ ایضاً
- ۶۔ ایضاً، ص: ۴
- ۷۔ ایضاً
- ۸۔ ایضاً
- ۹۔ کتاب مقدس، پیدائش، آیت ۱ تا ۴، ص: ۵۶
- ۱۰۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۵

- ۱۱۔ ایضاً
- ۱۲۔ ایضاً، ص: ۶
- ۱۳۔ کتاب مقدس، پیدائش، یوسف بادشاہ کے خواب کی تعبیر کرتا ہے، آیت ۳۲ تا ۳۶، ص: ۵۹
- ۱۴۔ ایضاً، آیت ۴۱ تا ۴۳، ص: ۵۹-۶۰
- ۱۵۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۱۰
- ۱۶۔ ایضاً، ص: ۱۴
- ۱۷۔ ایضاً
- ۱۸۔ ایضاً، ص: ۱۶
- ۱۹۔ ایضاً
- ۲۰۔ ایضاً
- ۲۱۔ ایضاً، ص: ۱۷
- ۲۲۔ ایضاً
- ۲۳۔ ایضاً، ص: ۱۸
- ۲۴۔ ایضاً، ص: ۱۹
- ۲۵۔ کتاب مقدس، پیدائش، یعقوب اور اس کا گھرانہ مصر کو جاتا ہے، آیت ۵-۶، ص: ۶۷
- ۲۶۔ ایضاً
- ۲۷۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۱۹
- ۲۸۔ کتاب مقدس، پیدائش، یعقوب اور اس کا گھرانہ مصر میں، آیت ۵ تا ۷، ص: ۶۸
- ۲۹۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۲۰
- ۳۰۔ ایضاً، ص: ۲۱
- ۳۱۔ ایضاً
- ۳۲۔ ایضاً، ص: ۲۲
- ۳۳۔ بحوالہ کتاب مقدس، پیدائش، یعقوب کی وفات اور تدفین، ص: ۷۲-۷۳
- ۳۴۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۲۲
- ۳۵۔ کتاب مقدس، پیدائش، یوسف کی وفات، ۲۲، ص: ۷۴
- ۳۶۔ جواہر داس، داستان یوسف، ص: ۲۳
- ۳۷۔ ایضاً